

ZPRÁVY

ČESKÉ SPOLEČNOSTI RUKOPISNÉ

7

Řada: VIII

ISSN 1213-9033

Srpen 2022

Obsah

Člá nky

Mentzlová D.: <i>Co přinesl průzkum v Národním muzeu v roce 2017 k iniciálám Rukopisu královédvorského</i>	165
Škodová J.: <i>České desáté století a možný chybějící kamínek v české historické skládačce</i>	176
Urban J.: <i>Na cestě za poznáním Rukopisů</i>	184
Škodová J.: <i>Představení opery Libuše pod Zelenou Horou</i>	186
Urban J.: <i>Karel Absolon – známý a neznámý</i>	188
Č l e n s k é z p r á v y	191
D r o b n é z p r á v y	193

**Elektronický archiv všech čísel *Zpráv České společnosti rukopisné* od jejich
založení roku 1935: www.rukopisy-rkz.cz/rkz/csr/zpravy.html**

Co přinesl průzkum v Národním muzeu v roce 2017 k iniciálám Rukopisu královédvorského

DANA METZLOVÁ

Výraznou ozdobou Rukopisu Královédvorského jsou jeho iniciály: počáteční písmena písní. Písmena jsou provedena barvou zelenou, červenou či modrou, kolem nich jsou barevné rámečky, ze kterých vycházejí voluty připomínající úponky vinné révy. Prostor v rámečcích okolo písmen je zdoben zlatými plátky.

Z doby nálezu RK se nedochoval žádný popis jeho iniciál. První bližší údaje nacházíme v německém vydání RK z roku 1845. V úvodu, datovaném v dubnu 1844, píše Pavel Josef Šafařík, že štědře zladené iniciály jsou napsány barvou modrou a zelenou.

Václav Bolemír Nebeský vydal rozsáhlou studii o RK roku 1852. Ta byla zřejmě připravována nejméně rok předtím. Nebeský zaznamenal, že barva rámečků a počátečních písmen, jakož i svinutin (volut), je zelená, jen v Beneši karmínová.

Rukopis královédvorský byl v té době uchováván v Národním muzeu, kde byl knihovníkem Václav Hanka. Podle Lubomíra Sršně neměli jiní badatelé dlouho možnost si RK řádně prostudovat, a možná proto nebyly tyto první popisy iniciál zcela správné, jak uvidíme dále¹⁾.

Teprve po Hankově smrti popsal podrobně barevnost iniciál Antonín Jaroslav Vrtátko, nový knihovník muzea. V úvodu k fotografickému vydání RK²⁾ z roku 1862 označuje čtyři písmena jako zelená (Z na str. 1, Z na str. 7, S na str. 20 a P na str. 25), přičemž S mělo původně barvu modrou, dvě písmena jako červená (A na str. 6 a Z na str. 18) a písmeno N jako modré. Tyto barvy v podstatě odpovídají dnešnímu stavu.

Odlíšné údaje v těchto popisech otvírají dveře hypotéze, že barva iniciál se v průběhu času měnila. Možnost úprav iniciál RK otevřel již Vrtátko v úvodu

¹⁾ Ignác J. Hanuš napsal, že Palacký a Šafařík nezařadili RK do spisu *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache*, neboť nechťeli Hanku rušit v klidném držení RK. Hanuš I.J.: *Das Schriftwesen und Schrifttum der böhmisch-slovenischen Völkerstämme in der Zeit des Überganges aus dem Heidentum in das Christentum. Zur Jubilaeums-Feier der Auffindung der Grünberger und Königinhofer Handschrift*. Prag, Skrejšovský 1867, s. 59.

²⁾ Vrtátko ve svém souhrnném výčtu (str. 25) uvádí písmeno P jako červené, ale v podrobném popisu iniciál (str. 8–27) uvádí správně P jako zelené. Vrtátko A.J.: *Rukopis kralodvorský. Vydání fotografické*. Praha, nákl. vlastním 1862.

k fotografickému vydání RK z roku 1862. U iniciály *A(i)* míní Vrtátka, že zlačené políčko zdá se obnovené. K iniciále *Z*(věstuju) napsal: „*podél pravé strany čtyřhranu viděti, že na políčku všelijak předěláváno a zlato opravováno.*“

Podezření na zásah Václava Hanky vyslovil Ignác Jan Hanuš roku 1868 ve spise *Die gefälschten böhmischen Gedichte aus den Jahren 1816–1849*: „*takové zprávy pronikaly čas od času z českého muzea, kde byl Hanka knihovníkem, do pražských měst. Věc se ukázala ovšem později, když byla podniknuta chemická, paleografická a paleogramatická zkoumání rukopisu, jako dětská hra Hankova, který začal jednotlivé vybledlé tahy rukopisu osvěžovat, unciiální písmena potáhl čerstvým zlatem a čerstvými barvami a do malých prázdných prostor rukopisu vkreslil neohrabané arabesky (sit venia verbo). To nejhorší, co je mu přitom možno vytýkat, je jeho bláznivé počínání, že prováděl v rukopise jednotlivá gramatická vylepšení.*“

O Hanušově sdělení věděl Vojtěch Šafařík a bral je v úvahu při zkoumání iniciál RK roku 1886, jak dále uvidíme.

Vzhled a výzdoba iniciál RK podle některých badatelů neodpovídá středověku. Jan Květ³⁾ napsal, že jsou nezvyklé, ojedinělé, toporné a neslohové, ve skutečnosti nemožné. Podle Zdeňka Fialy⁴⁾: „*všechny iniciálky jsou zdobeny ornamenty šablonovitě jednotvárnými, bez kreslířské fantazie, které jsou u středověkého písaře nemožné, zato se podobají ozdobám např. ve venkovských rukopisných modlitebních knížkách 18. st.*“

Údaje svědčící pro pozdější přemalbu iniciál RK shrnul a vyhodnotil Lubomír Sršeň⁵⁾ a dospěl k několika tezím: Iniciály poprvé pozlatil a nově koloroval Václav Hanka po nález RK, krátce před darováním do Muzea 28. ledna 1822. Iniciála *N*, původně červená, dostala tehdy zelenou barvu. Hanka chtěl rukopis zkrášlit a uchování autentické materiální podoby nepovažoval za důležité. Roku 1852 věnoval Hanka Muzeu tři výtisky RK na pergamentu. Jeden z těchto výtisků ilustroval v témže roce malíř Jan Dvořáček miniaturami a koloroval v něm písmeno *N* ve faksimilii modrou barvou. Lze se domnívat, že při té příležitosti koloroval a pozlatil písmeno *N* i ve zbývajících dvou výtiscích. Malíř Dvořáček tehdy nejspíše na Hankovo přání v originále RK opravil zlačení a barvy iniciál a přitom obťahl písmeno *N* berlínskou modří.

Lubomír Sršeň usuzuje, že v době nález RK barevně nijak zvlášť nápadné a nebyly vůbec zlačené. První zmínka o zlačení je u Palackého⁶⁾

³⁾ Květ J.: O iniciálách v Rukopisu královédvorském. *Český bibliofil* 5, 1933, str. 15–36.

⁴⁾ Fiala Z.: O Rukopisech po stránce paleografické, str. 52. In: Otruba M. (red.): RKZ – Dnešní stav poznání. *Sborník Národního muzea v Praze C*, 13–14, 1968–1969.

⁵⁾ Sršeň L.: Příspěvky k poznání osobnosti Václava Hanky. *Sborník Národního muzea v Praze A*, 63, 2009.

⁶⁾ Palacký F.: Kralodvorský rukopis. Zbírka staročeských... básní... Nalezen a vydán od Václava Hanky.... *Jahrbücher der Literatur (Wien)* 48, 1829, str. 138–169.

Tabulka I

Zjednodušený přehled barevnosti iniciál v Rukopise královédvorském

Iniciála	Umístění str. / fol.	Nynější barva písmene	Vrstva			Poznámka
			nejstarší	2. vrstva	3. vrstva	
Z(uola)	1 / 1 ^f	zelená	zelená či modrá?	zelená	modrá zrna	údaje ke zlacení nedostatečné
A(i)	6 / 3 ^v	červená	červená	zlatá	červená	
Z(uestuii)	7 / 4 ^f	zelená	zelená či modrá?	zlatá	zelená	
N(eklan)	14 / 7 ^v	modrá	červená	zelená	modrá	zlato jako svrchní vrstva
Z(namenaite)	18 / 9 ^v	červená	červená	zlatá?	červená	
S(ěrna)	20 / 10 ^v	zelená	modrá	zlatá?	zelená	možná zlato jako svrchní vrstva
P(oletoua)	25 / 13 ^f	zelená	zelená či tmavá	zlatá	zelená, spolu s ní nebo na ní modrá	

roku 1829. V téže roce byla zhotovena Hennigova litografie⁷⁾ s vytečkovaným políčkem iniciály *N*, což dle heraldických zvyklostí znamená zlatou barvu. Použití poměrně silných plátků zlata, užívaných ve středověku jen u rozměrných rukopisů, dle Sršně dokládá upřímnou a naivní touhu nálezce povznést všední vzhled rukopisu. Zlacení bylo provedeno bez znalostí správné a obvyklé technologie.

Protokoly Ivanovova týmu⁸⁾ hovoří o zlomku pergamenu, nalezeném Hankou ve Dvoře Králové spolu s RK, pravděpodobně jde o rukopis *Decretum Gratiani*. Na iniciále *S* v tomto zlomku byla položena zlatá fólie, velmi podobná zlatu v RK, což se jeví jako zkouška technologie, použité v RK. Podle Sršně lze v nepatřičně pozlacené iniciále vidět zkoušku zlacení, již Hanka provedl až po nález, kdy už měl všechny zlomky ze Dvora Králové v muzejní knihovně.

Sdělení Ivanovova týmu, že modř v iniciále *N* je pod zlatým plátkem, lze dle Sršně vyložit tak, že plátek byl obnoven popřípadě nově položen až po nanesení berlínské modři.

Národní muzeum nechalo v letech 2017–2018 provést nový hmotný průzkum Rukopisů, při němž byly Rukopisy podrobně pozorovány a fotografovány ve viditelném a ultrafialovém světle a v rentgenovém oboru⁹⁾. Bylo využito

⁷⁾ Hennigova litografie dorpovala Hankovo a Svobodovo vydání Rukopisu královédvorského z roku 1829 a doprovázela i další vydání RK až do roku 1851.

⁸⁾ Ivanov M., Josefík J., Sitta J., Srnec D., Šonka J.: Protokoly o zkoumání Rukopisů královédvorského a zelenohorského a některých dalších rukopisů Národního muzea v Praze (1967–1971). *Sborník Národního muzea C*, 34, 1991.

⁹⁾ Křenek K., Ohlidalová M., Pech M., Tvrzníková M.: *Hmotný průzkum Rukopisů královédvorského a zelenohorského: dokumentace současného stavu* Praha, Národní muzeum 2018.

i dalších nedestruktivních metod ke zkoumání barviv, inkoustu a pergamentu. Některá zjištění se týkají iniciál RK, poznatky však nebyly podrobněji porovnány s dřívějšími hmotnými výzkumy.

V následujícím textu proto shrnuji dosavadní pozorování iniciál RK, aby bylo možné posoudit, co nového přinesl průzkum v Národním muzeu. Takové shrnutí je nutné před tím, než začneme znovu hodnotit pravděpodobnost kolorování a zlacení iniciál po nález RK.

Inciála Z(uola), fol. 1^r, zelená

Bělohoubek¹⁰⁾ v iniciále rozeznal dvě vrstvy zelené barvy, spodní světlejší a svrchní s odstínem temným, do smaragdova se klonícím. Dvojí odstín vysvětlil tím, že spodní vrstva vsákla do pergamentu, kdežto vrchní lesklá vrstva je část barvy, která zůstala na povrchu pergamentu.

Drobnohledem spatřil uprostřed písmena Z a v rámečku na některých místech, najmě v pravém rohu spodním, zrnité agregáty modrého barviva.

Podobně Ivanovův tým⁸⁾ viděl v iniciále dvojí zelený tón. Na nákresech vidíme dvě vrstvy zelené a zcela nahoře několik zrn modré barvy.

Dle výsledků průzkumu NM⁹⁾: „*rámeček i iniciála Z obsahují dvě barevné vrstvy, modrou a zelenou, které se vzájemně prolínají. Na základě jejich studia pomocí stereomikroskopu lze však usuzovat, že modrá barva leží pod zelenou.*” V modré lince v pravém spodním rohu rámečku byl spektroskopicky identifikován kyanoželeznatan. Osamoceně to vypadá jako důkaz, že berlínská modř je ve spodní modré vrstvě pod zelenou. Avšak srovnáme-li všechny průzkumy, Bělohoubek a Ivanov rozeznali dva odstíny zelené a modrá zrna. Zdá se, že text NM označuje za modrou jednak tu barvu, kterou Bělohoubek nazývá světlejší zelenou a která je vespod pod svrchní smaragdově zelenou vrstvou a jednak modrou v pravém spodním rohu rámečku. Na tomto místě jsou dle Bělohoubka jen zrna či sledy modré. Modrá zrna jsou dle Ivanova až zcela nahoře. Je možné, že kyanoželeznatan je obsažen právě v modrých zrnech v nejsvrchnější vrstvě.

Nezbývá než si přát nový detailní průzkum této iniciály a nový podrobnější výklad, který by zohlednil pozorování Bělohoubka a Ivanovova týmu a porovnal je se současným stavem.

¹⁰⁾ Zpráva o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisů musejních. *Časopis Musea království Českého* 61, 1887.

Iniciála A(i), fol. 3^v, červená

Šafařík¹⁰⁾, který věděl o Hanušově podezření, že Hanka dozdoboval iniciály, hovoří zde přímo: „Zde už pouhým okem, patrněji mikroskopem zřejmo, že barva byla pozdější hrubou rukou občerstvena. Lupou vidno, že rumělka velmi temně červená leží toliko na vrchu, a že původní barva byla violorůžová, velmi jemná. Obnovení jm. patrně v tom, že rumělka jde místy přes zlatou půdu, na které vyniká A.“

Bělohoubek¹⁰⁾ hovoří o spodní vrstvě klonící se do karmínova a svrchní vrstvě červenooranžové, do žlutava se klonící. Příčiny dvou odstínů však vykládá takto:

1. odstín sytější, či temně, či ohnivě červený, téměř kočenilový, vzniklý namočením pera do rumělky dokonale promísené se zahušťovadlem, a
2. odstín žlutější, do žlutava se klonící, vzniklý namočením pera do barvy částečně usazené, ve které byl menší podíl rumělky než na dně nádoby. Tato vrstva je souvislejší a dosti hladká, jako vrstva pečeti vosku.

Obě tyto vrstvy rozpoznával i u rámečku a úponků.

Ivanovův tým⁸⁾ zaznamenal spodní vrstvu karmínovou, vrchní rumělkovou a zlato mezi nimi. U levých rohů rámečku spatřil zbytky jinak tažené voluty, než je voluta dnešní. Dále zmiňuje tmavofialovočervené zbytky mimo zlacené plochy, které pokládá za zbytky předchozího tvaru iniciály (tmavě fialovou barvu má v nákresu rámečku až vespod pod dvěma červenými vrstvami). Místy pozorovali částečky zlata na vrchní červené vrstvě, „což by se dalo vysvětlit tím, že byla tato barva nanášena na nedostatečně zaschlé zlacení“.

Průzkum NM se vyjadřuje stručně⁹⁾: jsou zde dva odstíny červené barvy. Spodní vrstva je poněkud tmavší a je rozptýlena v celé ploše iniciály. Vrchní, světlejší vrstva je dochována v menší míře a je dobře rozpoznatelná v rámečku. Zlato je umístěno mezi oběma vrstvami. Písmo s rámečkem působí dojmem, že bylo světlejší červenou barvou opravováno. Stejně jako u předchozích průzkumů se zde hovoří o dvou vrstvách. O zbytcích předchozího tvaru iniciály není v novém průzkumu zmínka.

Iniciála Z(uestuii), fol. 4^r, zelená

Šafařík¹⁰⁾ zde zmiňuje, že barva nikde přes zlato nesahá. Zlato pokládá za staré, původní. Iniciála má dle něj barvitost modrou a zelenou, zatímco Bělohoubek hovoří jen o zelené.

Ivanovův tým⁸⁾ zde pozoroval v rámečku olivově zelenou pod zlatem, světlejší zelenou přes zlato. Ve volutách je jen pastózní vrstva světlejší zelené. Kromě toho zjistili stopy modré barvy, naznačující původní tvar volut a jiné rozměry původního rámečku iniciály. Tuto modrou znázorňují v rámečku pod zelenou.

Výsledky týmu NM jsou⁹⁾: „Podle mikroskopických snímků lze vrstvu zlata označit jako vrchní. Kontury písmena mohly dokonce vzniknout vyškrabáním zlaté vrstvy a následným přidáním barevné vrstvy.“ Vyškrabání písmen do zlaté fólie a následné nanesení barvy považoval Ivanovův tým za postup, který byl zachován u všech iniciál. Popis barev je v textu NM velmi stručný: „*rámeček i iniciála mají dvojí barevnost.*“ Uvádí se modrá a zelená, ale bez bližšího popisu jejich vrstvení či umístění, jen s odkazem na obrázek 86.

Iniciála *N*(eklan), fol. 7v, modrá

Iniciála *N* je jako jediná v RK modrá. Pod modrou barvou našel Antonín Bělohoubek¹⁰⁾ skvrnky barvíva zeleného. Na několika místech objevil sledy barvíva červeného pod zelenou nebo pod modrou. Z toho usoudil, že iniciála *N* byla provedena původně barvou červenou, dle všeho rumělkou, později byla potřena barvou zelenou, dle všeho chrysocollou a ve století osmnáctém aneb ve věku nynějším byl chatrný patrně povlak zelený přemalován na modro. Posloupnost barev byla potvrzena i při ohledání rámečku. Pod zlatým povlakem se objevil někde bílý pergamen, jinde slabě rudě zbarvený, tu a tam červená tělíska. Z Bělohoubkových chemických reakcí vyplynulo, že modré barvivo je modří berlínskou.

Šafařík¹⁰⁾ připouštěl možnost, že zelené arabesky u iniciály jsou novější než modř, protože jsou mnohem lesklejší a na kliš bohatší. Modř a zlato pokládá za staré: „*Modř pokládám za starou, poněvadž nikdež nesahá přes zlato, zlato pak pokládám za staré, poněvadž 1) je mnohem silnější a tlustší nežli zlaté lupeny novověké, 2) má onen zvláštní temný lesk, ježž toliko stáří na zlatě způsobuje.*”

Ivanovův tým⁸⁾ usuzoval, že berlínská modř je pod zlatem a že na zlatě je zelená, kterou se dělaly voluty. Ve zlacené ploše pozoroval stopy nějakého původního tahu a dalším zkoumáním dospěl k názoru, že šlo o iniciálu *H*. Stratigrafií vrstev tým znázornil na obrázcích zařazených v internetových protokolech¹¹⁾ u písmene *N* jako modrou a stopy červené pod zlatou a u rámečku jako červenou, na ní zelenou a zlatou, a vedle modrou. V reprezentačních

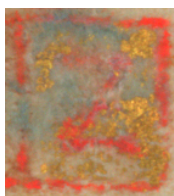
¹¹⁾ <http://utf.mff.cuni.cz/~podolsky/rkz/rk/rkinit.htm>

protokolech nebyl obrázek stratigrafie barev v písmeni *N* nad napsané číslo 154 nikdy nalepen¹²⁾. Mezi svislými tahy písmene *N* našel Ivanovův tým pod zlatem modrou barvu, v níž bylo chemickou reakcí dokázáno železo. Místo bylo podrobeno zkoumání laserovým paprskem, při čemž došlo k poškození. Následnou zkouškou roztokem žluté krevní soli byl na místo zanesen kyanoželeznatanový iont, charakteristický pro berlínskou modř.

Badatelé z NM konstatují⁹⁾, že modrý pigment *N* je dnes z větší části ztracen. Na základě Ramanových pásů byl v modrém pigmentu iniciály *N* identifikován kyanoželeznatan, též v místě Ivanovova testu. Červená, modrá a zelená vrstva se poněkud prolínají. „*Lze však konstatovat, že s největší pravděpodobností je spodní vrstva červená, nad ní je zelená a nakonec modrá.*“ Z mikroskopických snímků vyplývá, že zlato bylo nanášeno jako poslední vrstva. Důkaz berlínské modři byl tedy nakonec proveden badateli Národního muzea, přičemž předchozí zkoumání prokázala pouze přítomnost železa. Modrá barva se s největší pravděpodobností nachází v horní vrstvě, čímž je dána možnost jejího pozdějšího nanesení v 18.–19. století. O údajném původním písmeni *H* se zpráva Národního muzea nezmiňuje.

Několik řádků pod iniciálou *N* je tmavá skvrna, v níž Ivanovův tým spatřoval jednu z odstraněných iniciál. Při zkoumání v NM měření XRF nepotvrdila přítomnost ani malého množství prvků, odkazujících k jakémukoliv pigmentu.

Iniciála Z(namenaite), fol. 9^v, červená

Tato iniciála je velmi poškozená. Bělohoubek¹⁰⁾ zde pozoroval dvě barevné vrstvy červení, z nichž spodní se klonila do karmínova a svrchní do oranžova. Tyto dva odstíny si vysvětloval stejně jako u červených majuskulí a rubrikací a u iniciály *A*, z čehož lze vyvodit, že oba odstíny považoval za provedené rumělkou.

Šafařík¹⁰⁾ shledával rozdíl červené barvy v iniciále a v sousední rubrikaci *Počíná se o slavném sedání*. V rubrikaci pozoroval barvu světlejší a tekutější, hladkou; v *Z* a jeho arabesce temně rumělkovou, do kermesinové se táhnoucí, hustou neprůsvitnou, pod mikroskopem v nesouvislých skvrnách i hroudách. „*Pod rumělkou vynikají stopy staršího ductu šedo-purpurového.*“ Rozředěný amoniak smýval svrchní rumělkou, vespod ležící špinavě rudý kontur neměnil barvu, „*nebyl to teda karmín, snad cafra (kobaltové barvivo) nebo mleté purpurové lastury*“. Šafařík považoval arabesku za produkt novějšího nemotorného restaurátora.

¹²⁾ Sršeň L.: *op. cit.* [5], str. 142.

Ivanovův tým⁸⁾ k iniciále sdělil, že „*již zběžný pohled pod mikroskopem ukazuje, že iniciála měla původně jiný tvar rámečku a že původní písmeno nebylo Z.*” Na nákresech je vidět u písmene a rámečku spodní barva červená a fialová, na ní zlato a na něm červená barva.

Průzkum v NM⁹⁾ zjistil spodní tmavší červenou vrstvu s bělavými tóny, horní světlejší červenou. V červeném pigmentu byl zjištěn obsah rtuti, síry a olova. V horní polovině iniciály je vidět modré zabarvení ve hmotě pergamentu, může jít o následek zkoušky s použitím kyseliny chlorovodíkové a žluté krevní soli, čemuž napovídá vysoký obsah chloru a velmi nízký obsah vápníku. Zlacení se místy objevuje na povrchu červeného pigmentu, místy je s pigmentem smíseno.

Iniciála S(črna), fol. 10^v, zelená

Bělohoubek¹⁰⁾ píše, že iniciála, rámeček i úponky byly provedeny stejnou zelenou barvou jako na první iniciále Z, avšak na tuto spodní vrstvu byla později nanášena vrstva modré. Tato modrá se zachovala na úponkách jen ve způsobu skvrn, na rámečku a písmeni v rozsahu větším. Z Bělohoubkových reakcí vyplynulo, že modrá barva není modří berlínskou, ale je to modrý uhličitan měďnatý, tedy modř azurová. Bělohoubek prohlašuje tvrzení, že modř je původu staršího, za omyl.

To popírá Ivanovův tým⁸⁾, který pozoroval barvu modrou pod zelenou. Označuje Bělohoubkovo tvrzení za mylné. V nákrese vrstvení rámečku znázorňuje dole modrou, na ní zlato a na něm zelenou. Ve volutách viděl dvě vrstvy zelené, spodní lazurní a vrchní pastózní. Obě vrstvy však považoval za nános téže barvy v různé hustotě. Tým dále hovoří o modrých stopách v ploše obou volut, které se nekryjí s jejich dnešním tvarem a jsou vždy pod zelenými tahy. Na fluorescenční fotografii „*lze je celkem bezpečně interpretovat jako pozůstatky tzv. akantových listů*“.

Podle sdělení týmu NM⁹⁾ spodní vrstva je modrá, na ní leží zelená společně s bílou, pravděpodobně až nakonec bylo aplikováno zlato. V bílé vrstvě bylo detekováno olovo, mohlo by tedy jít o olovnatou bělobu. Místy se zdá, že zelená zlato překrývá. O pozůstatcích akantových listů se výzkum NM nezmiňuje, pouze o lazurní světle modré linii, která probíhá přes obě voluty.

Iniciála *P*(oletova), fol. 13^r, zelená

Bělohoubek¹⁰⁾ popisuje písmeno, rámeček i úponky jako zelené. Na vrstvě oné zeleni spatřil na některých místech čmouhy a stopy barvy modré. Tu a tam nalézal pod zelenou útržky zlata.

Ivanovův tým⁸⁾ usuzoval, že rámeček byl původně širší, „*jak o tom svědčí zbyteček nevyškrábané zeleně.*“

Dle zjištění týmu byla zlatá fólie položena na první vrstvu zelené barvy a po vyškrábání písmene do fólie byla položena druhá vrstva zelené barvy, materiálově totožné, ale s jinou hustotou. Na této horní vrstvě znázorňuje nákras ještě modrá zrna. Pod zlatem tušili badatelé původní tvar *D*, což průzkum v ultrafialovém záření potvrdil. Ultrafialová fluorescence jim ukázala též původní tvary volut, jakoby tažené perem. Ve volutách našli stopy modré barvy, ve kterých zjistili krystalky azuritu. Na nákrese stratigrafie volut jsou sobě dva odstíny zelené a vedle modrá.

Průzkum NM uvádí⁹⁾, že rámeček i písmeno mají dvojí barevnost. Kromě zeleného pigmentu obsahuje levá svislá linka rámečku spodní tmavou vrstvu. Mohlo by jít například o modrý azurit a zelenou měděnku, ale pomocí XRF nebylo lze pigmenty identifikovat. V písmenu *P* je ve spodní vrstvě shodná tmavá barva a další barva namodralého odstínu. Ta je se zeleným pigmentem poněkud smísená; směs modrého a zeleného pigmentu leží na vrstvě zlata. Oproti tomu v okolí písmene je zlato místy překryto a místy na povrchu. Barva rámečku zlato rovněž místy překrývá. O modré barvě ve volutách se průzkum NM nezmiňuje.

Souhrn dosavadních znalostí o iniciálách RK

Obecný postup vytvoření iniciál v RK shrnul Bělohoubek tak, že prostor v rámečku se polepil zlatolišty, do tohoto povlaku se vrylo písmeno a po té se teprve písmeno bílé barvou potřelo či „položilo“. Tuto domněnku doložil faktem, že v některých iniciálách, například v první *Z*(uola) a v poslední *P*(oletoua) drobnohledem zcela určitě se dají rozpoznati útržky (fragmenty) zlatolištové pod jejich barevnou vrstvou zelenou.

Podle Ivanovova týmu je na iniciálách *S*(črna) a *P*(oletoua) velmi jasně patrný technologický postup iluminátorův, který byl zachován u všech iniciál: nejprve nanese vrstvu barevného podkladu, na něj položil zlatou fólii a do ní vyškrabal písmeno. Pak iniciálu dokončil druhým nánosem barvy na písmeno, rámeček a voluty. Tento postup nebyl obvyklý v gotické době, která kladla obvykle zlacení na zvlášť připravený podklad, tzv. bolus.

Průzkum v NM potvrdil, že pod zlacením chybí obvyklá podkladová vrstva v podobě polimentu. Lze se domnívat, že zlato bylo nanášeno přímo na pergamen s použitím například bílku. U téměř každé iniciály – s výjimkou *A(i)* – uvádějí badatelé, že oblast volut je rozmytá či poznamenaná mechanickou povrchovou úpravou, z čehož usuzují na škrábání za vlhka. Škrábání muselo být provedeno před aplikací barevné vrstvy.

Z uvedených poznatků hmotných průzkumů RK plyne, že první dva popisy iniciál, které podali Šafařík a Nebeský, nemohly být ve své době bezchybné. Šafařík hovoří o modrých a zelených iniciálách, zatímco v RK jsou dvě iniciály červené, které předtím nikdy neměly jinou barvu. Nebeský označil všechny iniciály za zelené, kromě karminového *A(i)* v Beneši. Přitom iniciála *Z(namenaite)* v Ludiši musela vždy mít červenou barvu.

Změna barvy v průběhu času mohla proběhnout pouze u iniciál *Z(uola)*, *Z(uestuiu)*, *S(črna)* a *P(oletoua)* z modré na zelenou a u iniciály *N(eklan)* z červené na zelenou a později modrou.

Průzkum v Národním muzeu nepotvrdil starší odlišné tvary nynějších iniciál, které předložil jako svá pozorování či domněnky Ivanovův tým. Kromě toho na třech dalších místech v RK oznámil Ivanovův tým stopy po odstraněných iniciálách. Měření XRF, provedená na místech domnělých odstraněných iniciál, neukázala přítomnost ani malého množství prvků, odkazujících k jakémukoliv pigmentu.

K nejdůležitějším výsledkům badatelů NM patří prokázání kyanoželeznatenu v iniciále *N(eklan)* a také v iniciále *Z(uola)*. Celkově jsou však v závěrečné zprávě informace k iniciálám spíše kusé. Bylo by dobré zmapovat moderními metodami rozložení a vrstvení jednotlivých barev a vyvodit závěry o pravděpodobné době vzniku iniciál, jejich zlacení a předpokládané přemalby.

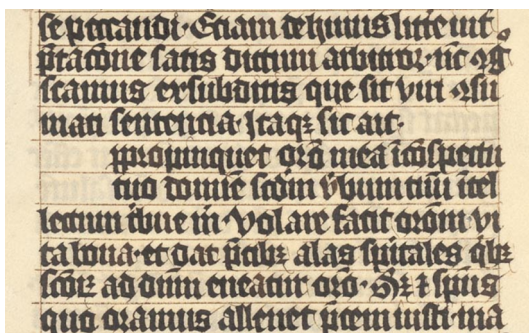
Z dosavadních průzkumů je zřejmé, že iniciály a jejich výzdoba se v průběhu času měnily. Proto nemůže být datace RK založena na iniciálách, ale na stáří běžného písma. Změny a úpravy iniciál po napsání běžného textu nejsou ničím neobvyklým. Ve středověku býval nejprve napsán běžný text rukopisu a pak se rukopis předal iluminátorovi, který vytvářel iniciály a jejich výzdobu barvami, zlatem i ilustracemi. Jsou známy středověké rukopisy, v nichž nebyly iniciály nikdy provedeny¹²⁾. U jiných rukopisů byla původní výzdoba iniciál později

¹³⁾ Například rukopis Ambrosius Mediolanensis: *Expositio in psalmum David CXVIII.* ze sbírky Knihovny Národního muzea v Praze, sign. XVA 7, ve kterém jsou na místě některých iniciál pouze prázdná políčka. Iniciály ve stavu rozpracovanosti můžeme vidět v rukopise *Starý zákon, tzv. Klementinský iluminovaný nebo Kutnohorský* ze sbírky Národní knihovny ČR, sign. XVII A 34. V prostoru iniciál lze vidět předkresbu pro iluminátora, ale barvy nebyly nikdy nanášeny.

změněna. Teze Lubomíra Sršně, že Václav Hanka „zkrášlil“ iniciály RK až po jeho nálezu, je velmi přijatelná, uvážíme-li Hankův charakter a hmotné skutečnosti, zjištěné jednotlivými badateli.

Studium iniciál RK potvrzuje, že i v nedávné době bylo možné dospět k novým poznatkům a hypotézám. Doufáme, že hmotný průzkum Rukopisů bude pokračovat i v budoucnosti a tím dosáhneme ještě lepšího poznání našich památek.

Ukázka neprovedené iniciály a neprovedené rubrikace na fol. 106^v rukopisu Ambrosius Mediolanensis: *Expositio in psalmum David CXVIII*, z let 1366–1400 (KNM, sign. XV A 7).

Ukázka nedokončené výzdoby na fol. 100^r rukopisu *Starý zákon*, tzv. Klementinský iluminovaný nebo Kutnohorský, z let 1430–1450 (NK ČR, sign. XVII.A.34).

České desáté století a možný chybějící kamínek v české historické skládáče

JITKA ŠKODOVÁ

V tomto textu se chci věnovat některým otázkám českého středověku, které zatím zůstávají historiky i archeology nezodpovězené, nebo jsou předmětem jejich sporů. A z úhlu pohledu poněkud jiného, než je pohled historický, si odvažuji zde spekulovat o tom, jak to také mohlo v tom málo prozkoumaném, a přesto vrcholně důležitém období formování českého státu být.

K následujícím úvahám mě přivedl v podstatě jeden zvláštní jev v české historii, který zasluhuje podle mě zvýšenou pozornost. Nejde o nic, co by nebylo známé, ale jako tomu často je, tak i zde může nové seřazení známých fakt a jejich zřetězení vrhnout na příslušný problém nové světlo. Tím pozoruhodným jevem v české historii jsou opakované snahy o návrat ke slovanské, později české, liturgii a s ní spojené snahy o ocenění domácího jazyka a o rozvoj českého písemnictví, nejen liturgického. Jev je to zvláštní, protože pokud je mi známo, s ničím podobným se nesetkáváme u našich středoevropských sousedů, například u Poláků, či Maďarů i Němců.

Vlastním důvodem pro napsání tohoto textu je hledání odpovědí na otázky, týkající se problematiky Rukopisu královédvorského a Rukopisu zelenohorského. Domnívám se, že jsme oprávněni, ale dnes i povinni znova otevřít diskusi o tom, že se může jednat o středověké památky, a nikoliv o falza z počátků 19. století¹⁾.

Jednou z mnoha závažných a dnes opomíjených námitek proti většinově přijímanému soudu, že jde o falza, je skutečnost, že oba Rukopisy jsou jazykově, esteticky i ideově neobyčejně hodnotné památky a v žádném případě neodpovídají ubohému stavu českého jazyka v počátcích národního obrození. Na tomto ocenění Rukopisů se shodnou ti nejpovolanější, mnozí znalci českého jazyka a také významní čeští básníci²⁾. Nabízí se následující úvaha: Pokud jsou Rukopisy středověkými památkami, pak musel český jazyk projít, pravděpodobně již v době vzniku českého státu v 10. století, prudkým vývojem, který umožnil rozvoj českého písemnictví, nejen liturgického, tedy i možný vznik české

¹⁾ Škodová J.: *Rukopisy stále živé*. On-line: <https://www.mesicnikmy.cz/post/rukopisy-stale-zive>

²⁾ Nesměrák K., Mentzlová D., Urban J., Žytek J.: *RKZ dodnes nepoznané*. Praha, Česká společnost rukopisná 2017.

literární tradice. Nabytou úroveň pak v průběhu času, vlivem nepříznivých historických podmínek postupně pozbyl, aby se opět začal zvedat „z popela“ díky obrovské práci vlastenců za Národního obrození. Proběhl-li vývoj českého jazyka rámcově takto, lze si jej představit jediné tak, že jeho původním hybatelem bylo zavedení a významné působení řecko-byzantské liturgické tradice na našem území. Ta, jak známo, uznávala slovanský jazyk (v době Velké Moravy staroslověňštinu, a můžeme předpokládat, že v návaznosti na tuto tradici o něco později zřejmě i ze spisovné staroslověňštiny se oddělující spisovnou češtinu) za řeč schopnou vyjádřit a předávat slovo Boží rovnocenně s latinou a řečtinou. Ostatně o prvotní srozumitelnosti staroslověňštiny pro naše středověké české předky nelze pochybovat.

Dvojí christianizace českých zemí

Je známo, že vliv náboženství, zvláště přijetí náboženství nových velkými masami lidí, patří k nejvýznamnějším událostem a hybatelům v lidské historii. Víme, že náboženské přesvědčení je schopno pohnout masy k pozoruhodným kulturním výkonům, stejně jako k válkám a destrukci. Náboženství vždy mělo významný podíl na utváření národních států a národní identity. A bylo tomu bezesporu tak také v Čechách 10. století. Jaká však byla česká zkušenost s christianizací? Byla dvojí. A obě zkušenosti se od sebe zřejmě zásadně lišily. Pomínu hypotetickou, a pokud vůbec nastala, pak zřejmě málo rozšířenou christianizaci Čech irskými misionáři v 7. století. Jedná se za prvé o christianizaci přicházející k nám ze západu díky Frankům, ale převážně asi později ze západu a částečně i z jihu prostřednictvím německých kněží a za druhé o christianizaci přicházející k nám z řecko-byzantského kulturního okruhu původně z Velké Moravy a po jejím zániku pak prostřednictvím duchovních, kteří se na naše území uchýlili. Naši předci zažili obojí a touto dvojí zkušeností jsme se zřejmě stali dosti specifickým národním celkem. První jmenovaný způsob pokřesťanštění pohanských Čechů byl většinou násilný, provázený ničením pohanských svatyní a zabíjením těch, kdo se zdráhali nové náboženství přijmout. Zjevně to byl způsob, který byl v příkrém rozporu s hlásanými pravdami nového náboženství nenásilí a lásky. Naproti tomu z řecko-byzantského okruhu přicházelo křesťanství nejen bez násilí, ale přinášelo sebou povýšení slovanského jazyka. Slovanský jazyk se stal díky Konstantinu a Metodějovi řečí schopnou hlásat slovo Boží a byl tím postaven posvátným jazykům, kterými v té době byly v našich oblastech pouze latina a řečtina, na roveň. Byzantští duchovní na účast latinských kněží v bojových akcích nahlíželi takto³⁾: „*My chápeme úlohu kněží*

³⁾ Dostálová R.: *Byzantská vzdělanost*. Praha, Vyšehrad 1990, str. 58.

zcela jinak než Latinové. Nás učí evangelium: Nedotkni se, nekřič, neútoč, vždyť jsi posvěcený. Latinský barbar dokáže sloužit mši se štítem v ruce a s kopím v pravici, podávat tělo a krev Páně, a přitom se dívat na vraždění. “ Z psychologického hlediska lze říct, že christianizace po západním způsobu musela být pro naše předky vysoce traumatizující společně sdílenou zkušeností. Naproti tomu z řecko-byzantského okruhu přicházelo křesťanství nejen bez násilí, ale přinášelo sebou, jak již bylo řečeno, neobyčejné povzbuzení sebevědomí našich předků, protože pozvedlo jazyk jim srozumitelný na úroveň posvátných jazyků. Odtud je třeba odvozovat péči a úctu k domácímu jazyku, která navzdory mnoha tak obtížným historickým podmínkám u nás přetrvala staletí. Velkomoravané a můžeme právem předpokládat, že zanedlouho po nich i Češi měli k dispozici posvátné biblické texty ve srozumitelném jazyce. Nutno zde poznamenat, že asi o 700 let dříve, než Lutherův překlad bible zprostředkoval totéž i širokému okruhu Němců. K tomu říká Roman Jacobson, jazykovědec světového významu, ve své stati *Moudrost starých Čechů* následující⁴⁾: „*Zůstala-li však česká výspa, kterou Němci časné obešli a obklíčili ze severu a z jihu, zázračně zachována, vděčí za to především cestě třetí: nikoliv pohanská obrana proti Němectvu, a nikoliv křesťanská kapitulace před Němectvem, nýbrž křesťanská obrana proti němu.*“

Třeba připomenout v té souvislosti malou část Konstantinova *Proglasu* v prozaickém překladu do dnešní češtiny⁵⁾:

*A rozvažující to všechno,
obracíme se k vám naši bratři, s pokynem
schopným osvobodit všechny lidi
z dobytčího živoření a neřesti.
Abyste vy všichni, kteří posloucháte slovo v jazyku cizím,
nesrozumitelném pro rozum,
vnímali více než pouhý zvuk měděného zvonu.*

Dále Konstantin v *Proglasu* sděluje⁵⁾: „*Národy bez knih ve vlastním jazyce jsou nahé.*“ A dále, citováno dle Jacobsona⁵⁾, „*oplakává nevýslovnou bídu těchto národů odkázaných na užívání jazyka, který pro ně postrádá smyslu*“. Dle Jacobsona též vděčí církevní slovanština za svou slohovou vyspělost a bohaté názvosloví především svému řeckému vzoru. Jacobson také říká, citují⁵⁾: „*Kdyby v končinách jiných národů křesťanských tak nádherná slova o Slově zahajovala vývoj národní literatury, nebo kdyby se v literární minulosti těchto*

⁴⁾ Jakobson R.: *Angažovaná čítanka Romana Jakobsona. Články, recenze, polemiky 1920–1945 a Moudrost starých Čechů*. Praha, Karolinum 2017, str. 181.

⁵⁾ Jacobson R.: op. cit. [4], str. 149.

národů vyskytla podobná vzletná a vroucná chvála národního jazyka v jazyce národním, již dávno by ji byli uctili hojnými úvahami, rozpravami, překlady a ohlasy. Ale marně bychom hledali nejmenší zmínku o naší skladbě v českých příručkách literárních nebo kulturních dějin. Novodobý český dějepis prostě nevzal na vědomí báseň složenou na Moravě sv. Konstantinem-Cyrylem v šedesátých letech IX. století...“ Spolu s Romanem Jacobsonem lze právem předpokládat, že souběžně s prudkým vývojem církevní slovanštiny se vyvíjel i světský literární jazyk tehdejší doby a že z tohoto podnětu podstatně těžil i vývoj tehdy vznikající spisovné češtiny.

Je třeba také zdůraznit, že christianizace z řecké Byzance se šířila spojena s nesouměřitelně vyšší úrovní vzdělanosti těch, kdo ji přinášeli oproti těm, kdo přicházeli s pokřesťanstvím ze západu. Konstantin s Metodějem, jak známo patřili k vůbec nejvzdělanějším mužům Evropy té doby a jistě byli též znalí vrcholných kulturních výkonů klasického Řecka, včetně jeho filozofie, vyspělého básnictví a dramatického umění. I na latinsko-římské straně se někteří vzdělanci té doby snažili velkomoravskou misi napodobit. Tak Otfried Weissenburský koncem 60. let 9. století přeložil evangeliář do řeči Franků a v úvodu píše⁶⁾: „Nyní mnohý muž činí pokus, píše ve své řeči a má naspěch, aby povznesl svůj národ. Proč by se měli Frankové tomu vyhýbat a nepočítí opěvovat slávu boží po francku“ (totiž v německém dialektu), aby i Frankové „poznali v mateřštině slova nejvyšší svátosti“. Nicméně Otfriedův pokus zůstal osamocen a neměl pokračování.

Přemyslovci a řecko-byzantská liturgická tradice

Abychom správně chápali domněnku, kterou si dovoluji v následujícím textu uvést, je nutno si uvědomit, že v 10. století vrcholil spor východní a západní církve, a v půli století následujícího, roku 1054, je církevní schisma Byzance a Říma dokončeno. Pokud jde o Byzanc, čekalo ji v té době ještě krátké období vzestupu, aby pak šla ke svému konečnému zániku po turecké expanzi roku 1453. Centrem a nositelem východní křesťanské tradice se pak stalo Rusko a některé balkánské národy. Západní církev směřovala v následujících staletích naopak k obrovskému rozmachu a nesmírně přispěla ke vzrůstu hospodářské moci a ke kulturnímu vzestupu západní Evropy.

Vrátím-li se k výše popsaným dvěma způsobům christianizace pohanských Čech, troufám si vyslovit domněnku, že na počátku českého státu, tedy v 10. století, byla u nás upřednostněna a prosadila se (byť pouze dočasně) ta druhá jmenovaná – povznášející zkušenost. Musí se uvážít, jak velikou roli

⁶⁾ Jacobson R.: op. cit. [4], str. 163.

náboženství v životech našich předků hrálo oproti současné době. Můžeme si dobře představit, že se naši předci obecně museli cítit povzneseni nad západní cizince, zejména nad Němce, vždyť přece náš jazyk byl schopný hlásat slovo Boží. Možná právě proto byli pro Čechy cizinci symbolicky němí, tj. neměli jazyk, „*který by stál za řeč*“, nemohli totiž tlumočit svou řečí písmo svaté. Právě toto velmi pravděpodobně mohlo být významným sjednocujícím a státotvorným momentem.

Hypotéza o opoře prvních Přemyslovců o řecko-byzantskou liturgickou tradici či přesněji o daleko těsnější vazbě prvních přemyslovských vládců na tradici Velké Moravy, než se dosud obecně předpokládá, by mohla též objasnit doložený, avšak dosud historiky nedostatečně vysvětlený vzestup moci a rozlohy českého státu za prvních dvou Boleslavů. Neboť nejen hmotné záležitosti, ale také ideje v sobě mohou nést obrovskou sílu, když se uplatní skrze lidské masy. Rovněž nedávné archeologické nálezy na pražském Vyšehradě – mám na mysli základy na svou dobu, nejen u nás, nebývale rozměrné sakrální stavby byzantského typu zřejmě z přelomu 10. a 11. století – by se daly dobře do tohoto kontextu vřadit a také tím vysvětlit možnou časovou koexistenci dvou pražských center křesťanství – Vyšehradu a pražského Hradu – jako setkání dvou proudů křesťanství⁷⁾. Ostatně víme bezpečně, že v oblasti církevní řecko-byzantský vliv u nás nějaký čas koexistoval s vlivem západním – latinským, dokud nebyl tím západním definitivně přemožen. Bylo by možné snad i vyslovit domněnku o nějaké formě specificky české církevní tradice, vzniklé souběžně s utvářením českého státu, která se snažila rozkol v církvi překlenout. A v té souvislosti připomenout i domněnku některých historiků o vzniku církevně-slovanské literární školy na pražském Vyšehradě v době utváření českého státu⁸⁾. Rozhodně k takovým snahám o církevní smíření i o rozvoj a povýšení českého jazyka zřejmě směřovaly činy mnohých příslušníků vládnoucího přemyslovského rodu a konec konců i snažení Karla IV.

Koexistenci obou směrů v křesťanství a útlum řecko-byzantského vlivu lze doložit i mimo naše území na historii Aquilejského patriarchátu se sídlem v severní Itálii, který patřil k nejvýznamnějším patriarchátům v Evropě. Byl od počátku budován na řecko-byzantské církevní tradici a po nějakou dobu soupeřil o vliv a moc s papežským Římem. Mimořádně zajímavé je, že tři příslušníci českého vládnoucího rodu stáli kdysi coby patriarchové v jeho čele⁹⁾:

- Svatobor (Fridrich), syn českého knížete Svyatopluka II., v úřadu v letech 1084–1085.

⁷⁾ *Mohutný kostel na Vyšehradě nebyl nikdy dokončen. Jak zasáhly dějiny?* On-line: <https://cesky.radio.cz/mohutny-kostel-na-vysehrade-nebyl-nikdy-dokoncen-jak-zasahly-dejiny-8103754>

⁸⁾ Nechvátal B.: K středověkému opevnění Vyšehradu. *Archaeologia historica* 36, 2011, s. 193–221.

⁹⁾ https://cs.wikipedia.org/wiki/Akvilejsk%C3%BD_patriarch%C3%A1t

- Mikuláš Lucemburský, nemanželský syn krále Jana Lucemburského, v úřadu od 22. října 1350 do 29. července 1358, oblíbený bratr Karla IV.
- Jan Soběslav, nemanželský syn moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského, v úřadu od 1387 do 13. října 1394, kdy zemřel v Udine.

Dá se z toho soudit, že někteří panující Přemyslovci a posléze Karel IV., který svou činností nepochybně demonstroval příklon k přemyslovskému rodu své matky, podporovali myšlenku zachování alespoň zbytků východokřesťanské a slovanské církevní tradice. Zbylí dva výše uvedení patriarchové, respektive jejich jmenování, bezpochyby souvisí s náboženskými snahami Karla IV. a jeho vlivem, který pokračoval i po Karlově smrti.

Ve vzdělaných církevních vrstvách u nás jednotlivci zřejmě vždy ještě dlouho po zániku Sázavského kláštera něco z tradice pěstování českého jazyka a vzpomínku na moc raného přemyslovského státu udržovali a předávali dál. Jak jinak bychom si mohli vysvětlit náboženské a v širším slova smyslu celospolečenské snahy Karla IV. o povznesení českého státu, jazyka i kultury. Vždyť Karel se vrátil coby sedmnáctiletý mladík do Čech, odkud odešel jako sedmiletý. Česky se musel znova učit a o české historii toho přes své vynikající vzdělání nemohl zpočátku mnoho vědět, neboť vyrůstal na francouzském královském dvoře. Ještě jako markrabě moravský však požádal tehdejšího papeže Klementa VI., svého učitele a staršího přítele, o nové povolení slovanské bohoslužby v Čechách. Jistě to muselo být díky vlivu některých českých církevních představitelů, kteří tuto tradici znali od svých předchůdců a předávali ji dál.

Připomeňme si následující data: roku 1054 je dokončeno církevní schisma Byzance a Říma. Roku 1055 jsou vyhnáni žáci sv. Prokopa ze slovanského Sázavského kláštera poprvé, aby se tam dík působení českého knížete a budoucího krále Vratislava I. roku 1061 vrátili nazpět. Působení prvního z výše jmenovaných aquilejských patriarchů, Svatobora, spadá do období druhého rozkvětu Sázavského kláštera. Ten je zničen roku 1096, jistě ne náhodou téhož roku, kdy němečtí křižáci z I. křižácké výpravy vpadají do Čech. Postupně pak byly u nás odstraněny téměř všechny památky, hmotné i duchovní, které by lidu tuto východní křesťanskou tradici a posléze asi i původní domácí českou tradici připomínaly. Tato tradice byla potlačena a zničena násilně, včetně stavebních památek, knihoven s písemnými i obrazovými díly, často i včetně ničení životů jejich nositelů. Dá se říct, že byla i cíleně zamlčována a překrývána tendenčními historickými výpověďmi kronikářů z řad duchovních latinské orientace¹⁰⁾. Přesto se opakovaně v naší historii připomíná znovu a znovu. Zde je.

¹⁰⁾ Chaloupecký V.: Kníže svatý Václav. *Český časopis historický* 47, 1946, str. 4–54.

Přehled oněch pozoruhodných návratů

- Vratislav I., český král, žádá roku 1080 papeže Řehoře VII. o povolení slovanské liturgie v Čechách. Je příkře odmítnut.
- Dne 4. července 1204 proběhlo za přítomnosti Přemysla Otakara I., prvního dědičného českého krále, v Sázavském, tehdy již latinizovaném klášteře oficiální slavnostní svatořečení Prokopa, prvního sázavského opata-zakladatele. V této souvislosti je třeba zmínit půvabnou pověst o tom, jak se prý sám opat Prokop posmrtně zasadil o své svatořečení, když totiž snícímu papeži Inocenci III. vyhrožoval, že jej přijde ztlouci, pokud svatořečen neprodleně nebude. Tato pověst bezpochyby symbolicky odráží spory obou církevních tradic. Je také ale možné, že tato zvláštní kanonizace souvisí s nátlakem českého krále na papeže poté, co bylo 12. dubna 1204 a následujících dvou dnech čtvrtou křížovou výpravou zničeno nejkrásnější a nejbohatší město tehdejšího světa-Konstantinopol – a krutě zmasakrování jeho obyvatelé. Západní křesťané vraždili a okrádali své východní bratry v Kristu. O tom jistě museli v Římě církevní představitelé vědět a nějak se s tím vypořádat.
- Roku 1346 obdržel moravský markrabě Karel, pozdější císař Karel IV., povolení k výstavbě kláštera Na Slovanech (pražské Emauzy) a k obnovení liturgie ve slovanské řeči od papeže Klementa VI. Ač Karel žádal o povolení obecné, dostalo se mu ho jen pro tento jediný klášter. Jednalo se o povolení slovanského jazyka při zachování západního církevního ritu.
- Počátkem 15. století Jeroným Pražský zavádí češtinu do liturgie.
- Roky 1414–1415: zavedení přijímání podobojí buď jako oživení staré cyrilometodějské tradice nebo podle pravoslavného vzoru¹¹⁾. K tomu třeba uvést ještě následující, významný fakt¹²⁾: „*Ačkoli utrakvismus zásadně měnil bohoslužebnou praxi, udržel si loajalitu naprosté většiny obyvatelstva. Změna liturgie byla a je citlivá v každé době, proto je jedinečné a nanejvýš pozoruhodné, že zavedení častého přijímání, laického kalicha, dětského přijímání i národního jazyka do bohoslužeb bylo možné v Čechách uskutečnit s podporou velké většiny obyvatel, a to i dokonce za cenu křížových výprav a obrovského vnějšího tlaku na návrat ke starým tradicím.*“
- Dvacátá léta 15. století: první jednání husitských teologů v Konstantinopoli o náboženské podpoře¹³⁾.

¹¹⁾ Černohorský D.: *Vztah husitů a utrakvistů k pravoslaví*. Magisterská diplomová práce. Brno, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2017. On-line: <https://is.muni.cz/th/ud8u8/>

¹²⁾ https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_reformace

¹³⁾ Dostálová R.: op. cit. [3], str. 66.

- V období husitských válek-emauzská řeholní komunita hlaholášů přijala husitství, včetně změny liturgie¹⁴⁾. Roku 1430 definitivně hlaholáši z Emauz odcházejí a odnášejí si sebou překlady kázání Jana Husa.
- Roku 1452: jednání pražských utrakvistů v Konstantinopoli¹⁵⁾. Rok před jejím pádem do rukou Turků.

Závěrem

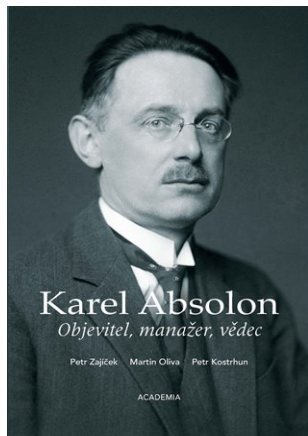
Domnívám se, že tím možným chybějícím kamínkem uvedeným v názvu mého článku je právě to, že východokřesťanská církevní tradice hrála v naší historii, zejména v době utváření českého národního státu, daleko větší roli, než to oficiální historie obecně připouští, že také měla rozhodující vliv na rozvoj spisovného českého jazyka v uvedené době. A že tím hlavním důvodem pro to je dvojí zkušenost našich předků s christianizací a s povýšením slovanského jazyka a posléze z něj vydělené spisovné češtiny na jazyk hodný hlásat slovo Boží. Spisovná čeština pak mohla prodělat v době utváření českého národního státu a krátce po té prudký vývoj i ve světské oblasti. Domnívám se také, že právě toto je jedním z důležitých zdrojů naší národní svěbytnosti a svérázu. Může to vrhnout světlo na tolikrát konstatovanou skutečnost obdivuhodně bohatého jazyka Rukopisů. A v neposlední řadě to podle mě může poskytnout nový, lépe chápající pohled na historiky velebené i zatracované husitství a jeho tradici u nás. Zde by se též dalo navázat úvahami o českém národním obrození a jeho svérázu, ale to už by se příliš odklonilo od zvoleného tématu.

¹⁴⁾ Strmiska M.: Hlaholské písemnictví a slovanská liturgie v českých zemích a u jižních Slovanů. *Porta Balkanica* 4, 2012, str. 72–75. On-line: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/135340>

¹⁵⁾ Dostálová R.: op. cit. [3], str. 67.

Karel Absolon – známý a neznámý

JIŘÍ URBAN

Péčí nakladatelství Academia vyšla v roce 2021 objemná publikace věnovaná osobnosti Karla Absolona s názvem *Karel Absolon. Objevitel, manažer, vědec*. Je kolektivním dílem tří autorů z oborů, majících co do činění s archeologií: Petra Zajíčka, Martina Olivy a Petra Kostrhuna. Velice zajímavý text je provázen množstvím fotografií dokumentujících nálezy, pracoviště, ale i setkání Absolona s významnými osobnostmi vědy, politiky a kultury.

V kapitole nazvané *Karel Absolon – Doba poválečná a poslední roky života*, pod níž jsou podepsáni všichni tři spoluautoři, se na str. 386 a 387 uvádí:

Věrným rodinným přítelem Absolonových byl bankovní úředník a pozdější preparátor v Moravském muzeu František Adámek, idealistický obránce pravosti Rukopisů. Absolona obdivoval do té míry, že ho dokonce navrhl jako vedoucího efemérní Rukopisné společnosti, ač tento speleolog a geograf neměl se společenskými vědami nic do činění (což dokazoval svými příspěvky o paleolitu).

Adámkův návrh **není z doby poválečné**. Realizoval se 21. června roku 1939! Pamětník k tomu ve *Zprávách České společnosti rukopisné*, řada II, č. 4, z 15. prosince 1939 zaznamenal toto:

Ve zcela naplněném sále, kde viděli jsme zvlášť hojně zastoupené brněnské studentstvo, zahájil večer vynikající moravský učenec, profesor Karlovy university Dr. Karel Absolon. Promluvil poutavě o tom, jak spory o otázku pravosti vyskytují se snad ve všech vědních oborech, připomenul věstonickou Venuši a její falzifikát. O Rukopisy zajímal se Absolon již před světovou válkou jako spolupracovník prof. Ladislava Píče a již tehdy nabyl

pevného přesvědčení o jejich pravosti. Utvoření brněnské odbočky rukopisné společnosti mohlo by velmi prospěti definitivnímu vyřešení celého sporu. Proto pokoušel se také prof. Absolon přizvat na večer brněnské reprezentanty z university, pokud patří do řad odpůrců. Jeho snaha však vyzněla naprázdno, na opačné straně není ochota zúčastnit se pod kontrolou veřejnosti vědecké diskuse. ... Brněnská rukopisná společnost zahájí práci v moravské metropoli s pevnou vůlí přispěti pražským pracovníkům v otázce RKZ pomoci z Moravy. ... Do výboru brněnské společnosti byli pak zvoleni jednomyslně: za předsedu univ. prof. K. Absolon, za členy výboru: univ. profesori: J. Kratochvíl, F. Nábělek, Vl. Teyrovský, docent MUDr. A. Pekelský, archeolog F. Adámek, PhMr. Dr. L. Čizmař, Jiří Frank a MUC. Vladimír Pekelský. – Po běžném programu následovala volná rozprava, která trvala do pozdních hodin nočních.

O době poválečné vypovídá Absolonova odpověď na blahopřání České společnosti rukopisné k jeho 70. narozeninám:

Leč přiznávám se, že nejsem příliš šťasten, že jsem se dočkal této doby. Ptám se Vás: Nač jsme měli Kajetány Tyly, Fr. Palacké, K. Havlíčky Borovské, Jos. Mánesy, M. Alše, Ant. Friče, Svat. Čechy, barony Riegry, abych jmenoval jen některé, že jsme dospěli k dnešním metám, nad nimiž cit dřevění a rozum zůstává stát? Dnešní stav Č.Sp.R. je taky takovým symptomem vlastně bolákem našich časů.

Věda, že Č.Sp.R. bojuje za ideu stejně krásnou jako vznešenou ba úžasnou, pokládal jsem vždy za svou povinnost v boji tomto Vás podpořiti, bohužel vím, že moje „pomoc“ byla podřadného rázu, spíše výraz citový, než odborný. Při této příležitosti Vám sděluji zvlášť zlý případ. Můj žák a asistent Dr. Josef Skutil¹⁾, jehož jsem byl největším dobrodincem mne písemně udal „národnímu soudu“ mezi jiným, že jsem obráncem pravosti Rukopisů, aby tím „utvrdil“ další denunciaci o mém prý nepřátelském postoji vůči zesnulému p. prezidentu T.G.M. Toto budiž na věčnou hanbu ve Vašem archivu zaznamenáno.

Přeji Č.S.R. plného rozkvětu a snad se jednou octnu s přednáškou ve Vašem středu.

Brno, 18. VII. 1947.

¹⁾ Josef Skutil (1904–1965), český archeolog a historik se zaměřením na paleolit. Vedl pravěká oddělení muzei v Brně a Olomouci a archeologického ústavu v Brně.

Představení opery Libuše pod Zelenou Horou

JITKA ŠKODOVÁ

V sobotu 11. června 2022 se konalo pod širým nebem představení opery Libuše v Klášteře u Nepomuku, pod zámek Zelená Hora. Tedy v blízkosti a přímém pohledu na místo nálezu Rukopisu zelenohorského, který se stal podstatným zdrojem inspirace pro libretistu naší národní opery, Josefa Wenziga. Představení se konalo u příležitosti výročí 150. let vzniku opery. Libuše byla v Národním divadle poprvé uvedena při jeho otevření 11. června 1881.

Operu dokončil Smetana již v roce 1872, tedy před 150 lety. Libreto napsal Josef Wenzig německy, na Smetanovo přání převedl libreto do češtiny Ervin Špindler, Smetana skládal hudbu na český text, své dílo nikdy bohužel neslyšel, protože v roce 1874 zcela ohluchl. Libretista Josef Wenzig rovněž Libuši nikdy neshlédl, zemřel ještě před premiérou.

Představení Libuše v Klášteře u Nepomuku dopadlo velmi dobře po všech stránkách. Lidí se sešlo opravdu hodně, přenášela to TV Noe, v jejímž archivu to bylo možné ještě několik dní poté shlédnout. Největší zásluhu na uskutečnění této akce měl zřejmě pan Pavel Motejzík, Rukopisům nakloněný místní patriot a

v kulturní oblasti po mnoha stránkách činný člověk. Titulní roli zpívala Eva Urbanová, dále účinkovali sólisté pražského Národního divadla, v doprovodu orchestru a sboru Severočeského divadla z Ústí nad Labem. Po pěvecké stránce i obecně po stránce hudební to bylo pozoruhodně krásné představení. Ke konci představení přijel kníže Přemysl ze Stadic na skutečném bělouši. Po Libušině věštbě v závěru opery následoval potlesk ve stoje a zpěv naší národní hymny, jak si to původně i přál libretista, Josef Wenzig.

Přítomné byly i osoby známé z veřejného působení, včetně ministra kultury, pana Martina Baxy, který pronesl úvodní slovo. Dana Mentzlová oslovila odvážně o přestávce ministra kultury, který ve své úvodním proslovu, s jistou rezervou sice, zase označil RZ za padělek. Tak jsme panu ministru společně daly informaci, že proběhl v roce 2017 nový průzkum v Národním Muzeu, což on zřejmě vůbec nevěděl a sdělily jsme mu, jak je to s tím „palimpsestem“, který si prokazatelně v RKZ vybájl Miroslav Ivanov koncem 60. let. Pan ministr totiž vyjádřil obecně přijímaný názor, že ve věci Rukopisů se již nic nového neděje. Tak jsme ho upozornily, že opak je pravdou. O existenci naší společnosti je informován. Také jsme mu sdělily, že náš předseda byl odborným poradcem v tomto průzkumu, ptal se na jeho jméno a odbornost. Snad jsme tedy zaseli semínko zájmu o problematiku Rukopisů do paměti pana ministra kultury. No, to se ještě uvidí v budoucnu.

Na cestě za poznáním Rukopisů

JIŘÍ URBAN

Před třiceti lety přinesly *Literární noviny* článek s přitažlivým názvem *Pravé kontra podvržené Rukopisy a co dál* (jeho faksimile naleznete na následujících stranách). Autorem je profesor Mojmír Otruba, vedoucí pracovník Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. A dlužno zvláště připomenout, že byl editorem sborníku *RKZ – dnešní stav poznání*, který Akademie věd vydala v roce 1969 ke 150. výročí nálezů Rukopisů. Zde byly vedle literární historie zařazeny příspěvky z jazykovědy a historie.

Charakteristické je, že v textu z roku 1992, který zde připomínáme, Otruba zdůrazňuje: „záleží na nás.“ Tedy badatelích z jeho oboru – literární historie. Nepřímo tím řečeno, že příliš nezáleží na jiných oborech.

V souladu s tímto programem Mojmíra Otruby vychází v roce 2014 z prostředí literárních historiků (Dalibor Dobíáš, Michal Fránek, Martin Hrdina, Iva Krejčová, Kateřina Piorecká) obsáhlý spis *Rukopisy královédvorský a zelenohorský a česká věda (1817–1885)*. Jedná se tudíž o interpretaci ve vyprávění literárních historiků a jak již z názvu patrné, nezahrnuje průzkumy Bělohoubka, Šafaříka, či Píče jakož i soudy některých učenců z roku 1911, že spor o pravost Rukopisů je vyřešen a uzavřen.

O pět let později vychází z iniciativy Ústavu pro českou literaturu další spis s názvem *Rukopisy královédvorský a zelenohorský v kultuře a umění*. Čítá 1753 stran a na jeho obsahu se podílelo třicet šest autorů, z toho čtrnáct ze zahraničních univerzit. Jak se zde uvádí, spis tento a předešle jmenovaný tvoří nedílný celek. Celkem vzato se píše buď o věcech nesporných anebo časově značně vzdálených.

Je tudíž třeba litovat, že z prostředí naší vrcholné vědecké instituce se nedostává informací zohledňujících nejnovější poznatky historie, jazykovědy i hmotného průzkumu ke stanovení doby vzniku a zápisu kontroverzních památek.

PRÁVÉ KONTRA NEPRÁVÉ RUKOPISY-

Zpráva, že máme další nové nakladatelství, asi nikoho nezaujme. Už spíš vzbudí pozornost, že nové nakladatelství NEKLAN se zatím výlučně zaměřuje na obhajobu pravosti Rukopisů kralovédvorského a zelenohorského. Jako publikační č. 1 vydal NEKLAN edici těchto památek (editor *Julius Enders*), jako č. 2 Almanach rukopisné obrany (autoři: *Karel Urbán, Julius Enders, Jiří Urbán, František Adámek*) a další dvě knihy hájící pravost RKZ, anoncuje, jednu o 704 str., druhou (od téhož autora) o 485 str. Kdo se kdy rukopisovou literaturou trochu probíral, je v tom, co vyšlo, hned doma, snadno poznává nový článek v prastaré řadě toho typu obran, které k členům přistupují s tváří vážnou, seriózní, vědecky - ovšem v

meritu věci nekompromisně, jednoznačně. Chlelo by se říci, že habilitačně obě knihy neznamenují žádné novum, když tu ovšem nebyl fakt, že práce obhajující pravost RKZ po léta u nás nevycházely. Některé obrany vydaly v minulých desetiletích zahraniční kraljanské spolky, u nás se snad za socialismu tato literatura ani vydávat nesměla. Odvodit však z toho, že dokonce máme vědeckou svobodu v tom, zda chceme RKZ prezentovat jako

pravé, nebo jako falza, bylo by lačné a hlavně jalové. Byla by to deduce, která dít k ničemu nepoukazuje, ani na straně zvláštní, na straně RKZ, ani na straně obecné, tj. v čem vidět svobodu vědecké práce a svobodu společenského působení vědy.

Těžko odhadovat, kolik lidí u nás dosud považuje RKZ za pravé, ale přesvědčil jsem se, že mnoho z těch, kdo se laicky zajímají o českou historii a o minulou literární kulturu, vidí v pravosti RKZ záležitost nedorešenou, stále ještě otevřenou, které chybí „exaktní“ důkaz pro ten onen výklad. Pro lidi se pak vědci seškupení kolem RKZ dělí na ty, kdo z pohodlí opakují oficiální, školskou verzi o padlanoštitu, a na ty, kdo v této věci jdou odhodlaně za pozadím a kdo svým přímosem přinejmenším rozvíklavěji ustrnulé pravdy, navozují početněnou skepsi. Ve skutečnosti však jde o dvě skupiny zcela jiné jak co do obsahu, tak co do vzájemného vztahu. Je už příliš mnoho mavericků dokládá pro to, že se RKZ do středověku nevejdou, než aby si historické a filologické vědy, jímž zkoumají RKZ přisluší, mohly dovolit luxus považovat vše pravosti těchto památek za záležitost pro ně nadále atraktivní. Neznamená to ovšem, že

- a co dál

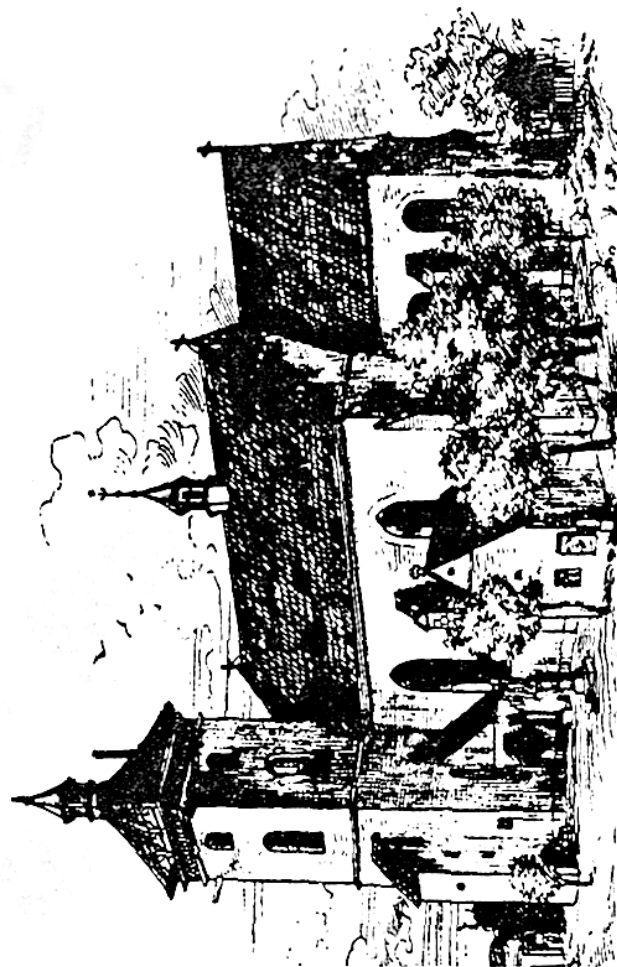
na opačném konci, mezi obhajující pravosti, jsou výlučně lidé odborně nekalitní, - vždyť i kdysi mezi obhajující pravosti, kteří koncem 19. století oponovali athenejskému tažení, byl nejen vynikající odborník. Ti dnešní však patřičně nerespektují základní pravidlo jakéhokoli odborného přístupu a zkoumají: Padli komu padli. Neptají se taktikajíc sine ira et studio, zda RKZ zplodili středověk, nebo novodobí falzari, nýbrž chtějí pouze působit ve prospěch toho, aby za každou cenu platilo to první. Do vědecké problematiky vstupují s apriorismem, individuálně mohutným axiologickým a citovým vztahem ke zkoumanému objektu, s předem danou vřtou v pravost. Dnešní obhajující pravosti jsou sluzebníci a advokáti této vřty, a jakákoliv víra leží ve zcela jiném regionu, než kde je věda se svou výlučnou rozumností. Věcná diskuse s obhajující pravostí - ať leckdy zdánlivě probíhá - ve

skutečnosti není in extremis možná, protože kde končí racionalita, končí i možnosti vědy.

Dá se předpokládat, že vírou křemná představa o pravosti RKZ bude hodně dlouho přežívat, a není nemožné, že se vyvine, respektive znovu vyvine jakýsi kult RKZ - neškodný, ale také neplodný, veelku namítaný. Víme ovšem, že se už jednou - bylo to v posledních letech první republiky - víra v pravost RKZ spojila s ošklivým, špinavým nacionalismem. Jevy s takovým obsahem a s takovou minulostí, jaké mají RKZ, a víry toho typu, jako je víra v pravost RKZ, jsou za příhodných historických okolností schopny spojovat se s všelijakým společenským nešvarem a nekalostí, a svou firmou, na první pohled uslechtilou, sloužit sociálnímu neřádku všemožného druhu. I to je možná budoucnost obhajované pravých RKZ. Prosazení této možnosti nezáleží však na nich, nýbrž na nás.

■ MOJIMIR OTRUBA

*Kostel ve Dvoře Kralové, kde byl nalezen Rukopis královédvorský.
Kreslil Mikoláš Aleš*

Členské zprávy

Zpráva o konání XXVII. řádné valné hromady dne 7. května 2022

Po dvou letech, kdy konání valné hromady znemožňovala epidemická situace, se XXVII. řádná valná hromada ČSR uskutečnila v sobotu 7. května 2022 v salonku restaurace *U Dobré myšlenky*, Podskalská 27, Praha 2-Nové Město.

Valné hromady se zúčastnilo jedenáct členů společnosti. Jednání valné hromady bylo zahájeno ve 13:00 přednesením zpráv o činnosti společnosti za uplynulé období, které podal odstupující Výbor ČSR (doc. Dr. Karel Nesměrák, Dr. Jitka Škodová a Mgr. Dana Mentzlová). Zprávy byly valnou hromadou přijaty. Dalším bodem byla volba Výboru ČSR na období 2022–2024, který byl tajným hlasováním zvolen ve složení:

- předseda: doc. Dr. Karel Nesměrák
- jednatel: Dr. Jitka Škodová
- členka Výboru: Mgr. Dana Mentzlová

Další jednání valné hromady se věnovalo odborným otázkám RKZ. Bylo diskutováno o uspořádání ankety o stavu problematiky RKZ, jíž naše společnost osloví kulturní činitele s dotazem a jejich postoj k RKZ v souvislosti s novými výsledky hmotného průzkumu Rukopisů. Dále byly předneseny odborné příspěvky týkající se jihoslovanských písní (Mgr. Dana Mentzlová) a literatury o Rukopisech (Dr. Jiří Beránek). Následovala volná diskuse. Valná hromada byla ukončena v 16.00 hodin.

KAREL NESMĚRÁK

Za paní Jaroslavou Kubištovou-Zeisovou

Došla nás smutná zpráva, že 29. června 2022 zesnula ve věku 85. let členka naší Společnosti paní Jaroslava Kubištová-Zeisová. Členkou naší společnosti byla od její obnovy v roce 1993. Budiž čest její památce.

VÝBOR ČSR

Za Jardou Gaganem

Dne 28. července 2022 ukončil svoji životní pouť Jaroslav Gagan, náš dlouholetý člen, knihovník a archivář. Těsný kontakt, který jsme s ním dlouhá léta měli, byl před pěti lety narušen zákeřnou nemocí, postihující jeho možnosti komunikace, což bránilo nejen jeho účasti na pravidelných schůzkách, ale i práci s daty na počítači.

Jeho předchozí léta byla ale naplněna obdivuhodnou pracovní aktivitou. Jeho činnost archiváře se neomezovala jen na pořádání bohatého písemného, mnohdy komplikovaně

zaznamenaného materiálu po bývalých členech České společnosti rukopisné. Souběžně s tím pracoval na výstavbě webových stránek naší Společnosti, a to již v době, kdy rozvoj informačních technologií zde uplatněných byl teprve na počátku. K tomu posloužilo jeho profesní zaměření, které prohluboval na katedře informatiky na Stavební fakultě ČVUT, kde jsem měl to štěstí ho poznat a zasvětit do problematiky Rukopisů. Na webových stránkách především vyniká jeho neobyčejně rozsáhlá encyklopedie *Kdo je kdo v rukopisném sporu*, s údaji k osobám z dob minulých i ze současnosti. S obdivuhodným rozhledem též prezentoval na webových stránkách vše, co aktuálně k Rukopisům sdělovala veřejná media.

Rukopisy ovšem nebylo jediné pole jeho kulturní aktivity. S jeho velkým přispěním fungovala Jazzová sekce se sídlem ve Valdštejské ulici, kam pravidelně docházel a kde připravoval potřebné tiskoviny a podklady k rozhlasovému vysílání internetového rádia *Hortus*.

K jeho aktivitám náleží i organizování vzpomínkových akcí. Z nich velká většina se konala na Vyšehradském hřbitově, kde jsme často rozprávnili nad hrobem Václava Hanky a dalších kulturních velikánů.

Ať už Jardův popel spočine kdekoli, jisté je, že jeho duchovní dílo zasluhuje obdiv jako těch na Vyšehradě, kam nás Jarda tak často vodil. JIŘÍ URBAN

Drobné zprávy (leden 2018 – červen 2022)

Vlivem mnoha proběhlých událostí jsme po delší čas zanedbali tuto rubriku, která naposledy vyšla ve *Zprávách* VIII/4 ze 30. prosince 2017. Proto se v tomto přehledu zaměřujeme na delší časový úsek, a většinu zpráv přinášíme jen ve stručném znění. V jednotlivých rocích řadíme zprávy podle abecedy. Případný stručný komentář je za značkou ►.

Rok 2018

- Cooper D.L. (ed.): *The Queen's Court and Green Mountain Manuscripts With Other Forgeries of the Czech Revival*. Edited and translated by David L. Cooper. Michigan, Michigan Slavic Publications 2018, xxix, 234 p. ► Nový překlad RKZ do anglického jazyka, k němu zajímavá recenze Zdeňka Berana z roku 2020 (viz níže).
- Dobiáš D.: *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. Praha, Středisko společných činností AV ČR 2018, 19 stran. ► Stučná popularizační brožura, považující RKZ za novodobé falzum, včetně údajného příspěvku Miroslava Ivanova „jím podnícený chemický a mikroskopický průzkum, prováděný tehdy nejnovějšími přístroji, přinesl další zásadní argumenty k dataci souboru rukopisových falz do doby nálezů“, bez zmínění kritiky tohoto příspěvku. Za významné považuje rovněž práce Mojmíra Otruby. O novodobé rukopisné obraně se nezmiňuje. O rok později vydáno i v anglickém překladu (viz níže). Ke stažení: <https://www.academia.cz/edice/kniha/rukopisy-kralovedvorsky-a-zelenohorsky>
- Karabinová J.: Osobnost Václava Hanky a jeho rodiště. *Pod Zvičinou* 36 (2018), s. 24–25.
- Křenek K., Ohlidalová M., Pech M., Tvrzníková J.: *Hmotný průzkum Rukopisů královédvorského a zelenohorského: dokumentace současného stavu*. Praha, Národní muzeum 2018, 210 s. ► Publikace s bohatou fotodokumentací shrnující poslední hmotný průzkum RKZ v Národním muzeu v letech 2017–2018.
- Ohlidalová M., Křenek K., Tvrzníková J., Pech M., Šefců R.: The effect of previous material research into the Manuscript of Dvůr Králové and the Manuscript of Zelená Hora on their current state. *Acta Musei Nationalis*

Pragae – Historia litterarum **63** (2018), s. 5–19. Ke stažení: https://publikace.nm.cz/file/a2ab96998bba517e14fecaecce274f6bb/20101/10644-Volume63-Issue1%E2%80%9302_10.1515_amnp-2017-0043.pdf

- *Sborník rukopisný*. Dvůr Králové nad Labem, Městské muzeum 2019, 72 s. ► Sborník příspěvků, které zazněly na rukopisných oslavách v září 2017, včetně příspěvků členů ČSR.
- Somer T.: Mongolský vpád na Moravu roku 1241 mezi faktem a mýtem. Část II. Mýtus. *Vlastivědný věstník moravský* **70** (2018), s. 220–229.
- *Staročeské zpěvy hrdinské a milostné. Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. Bílovice, Černý Drak 2018, 143 s. ► Reprint vydání RKZ z roku 1873 s ilustracemi Josefa Mánesa a Mikoláše Alše a novodobý přepis RZ do současné češtiny od Romana Koňáříka.
- Urban J.: O zkoumání Rukopisu zelenohorského a královédvorského. In: „Osmičkové“ roky na Nepomucku. Nepomuk, Pod Zelenou Horou 2018, s. 14–17.

Rok 2019

- Bohadlo S.: Neznámá kukská památka na skutečného objevitele Rukopisu královédvorského. *Vlastivědné čtení o Královédvorskú* 2019, č. 5, s. 32–33.
- Dobiáš D.: *The Forged Dvůr Králové and Zelená Hora Manuscripts*. Prague, Centre for Administration and Operations of the CAS 2019, 17 p. Ke stažení: <https://www.academia.cz/edice/kniha/the-dvur-kralove-and-zelena-hora-manuscripts>
- Dobiáš D. (ed.): *Rukopisy královédvorský a zelenohorský v kultuře a umění, 2 svazky*. Praha, Academia 2019, 1753 stran. ► Publikace obsahující řadu studií, často ale již před tím publikovaných časopisecky, k ohlasu RKZ v kultuře a umění. Některé statí mají s RKZ společnou jen dobu 19. století.
- Dobiáš D.: Znepokojivé vzpomínání na Rukopisy. Od Václava Hanky ke Zbyhoňovi! *Dějiny a současnost* **41** (2019), č. 10, s. 10–13.
- Fránek M.: Dějiny neexistujícího nástroje. Rukopisy královédvorský a zelenohorský v říši hudby. *Dějiny a současnost* **41** (2019), č. 10, s. 18–20.
- Franta D.: Aorist a imperfektum jako čas „minulejší“. In: *Pochopit vteřinu. Prožívání času v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 38. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století*. Praha, Academia 2019, s. 181–187.
- Futtera L.: „Hledal v rukopisu tajné caubršpruchy, aby lépe mohl citirovat duchy“. RKZ mezi Čechy a českými Němci. *Dějiny a současnost* **41** (2019), č. 10, s. 14–17.
- Hrdina I.A.: P. Pankrác Borč. Ego invení. *Vlastivědné čtení o Královédvorskú* 2019, č. 5, s. 33–35.

- Machek B.: Město oslavilo nález Rukopisu opravdu velkolepě. *Vlastivědné čtení o Královédvorskú* 2019, č. 2, s. 10–11.
- Martinek K.: Mýlí se ti, kdo uvěřili Hankovi, že on byl samojediným nálezcem Rukopisu královédvorského. *Vlastivědné čtení o Královédvorskú* 2019, č. 5, s. 35–40.
- Mentzlová D.: Rukopisy a moderní metody výzkumu. *Neviditelný pes* 16.10.2019. Ke stažení: https://neviditelnypes.lidovky.cz/veda/veda-rukopisy-a-moderni-metody-vyzkumu.A191014_213502_p_veda_wag
- Putna M.C., Dobiáš D., Futtera L.: „O Rukopisech půjde mluvit zábavně, až budou poraženi fašisti.“ Rozhovor o (nejen) českých mystifikacích s Martinem C. Putnou. *Dějiny a současnost* 41 (2019), č. 10, s. 21–24.

Rok 2020

- Beran Z.: RKZ anglicky – víc než jen překlad. *Česká literatura. Časopis pro literární vědu* 68 (2020), s. 87–94. Ke stažení: <https://asjournals.lib.cas.cz/ceskaliteratura/article/uuid:cd59e638-e02b-4c4f-84b6-f7bad16d5c1b> ► Velmi pozoruhodná recenze výše uvedeně anglické edice RKZ od Davida L. Coopera (*The Queen's Court and Green Mountain Manuscripts*. Michigan, Michigan Slavic Publications 2018), z níž vyjímáme:

Předmluva [D. L. Coopera] bohužel svým čtenářům silně sugeruje, že nejasnosti kolem RKZ byly v tomto kulminačním období [v 80. letech 19. století] vyřešeny ve prospěch odpůrců pravosti ... že tím je celá záležitost uzavřena a od konce století jsou Rukopisy jednoznačně přijímány jako padělky ... Obchází [D. L. Cooper] tak důležitý fakt, že snahy dobrat se skutečného původu RKZ pokračovaly dosti vehementně i za první republiky, že se zkoušky jejich materiální povahy uskutečnily i v době socialistické éry a že se zejména od počátku devadesátých let ozývají silné hlasy nespokojené s dosavadními výzkumy a volají po nové diskuzi nad otázkou pravosti či nepravosti RKZ ... Nejde přitom zdaleka o záležitost banální, neboť záhada (ve smyslu nedorozetých otázek) RKZ přetrvává a česká věda by před touto skutečností neměla zavírat oči ... Řada námitek filologického rázu byla časem vyvrácena, neboť se po důkladnějším studiu staročeských památek ukázaly jako neopodstatněné. Pro slova i tvary slov, o kterých se dříve soudilo, že v jazyce dané doby neexistovaly, se našly doklady, jiné se daly vysvětlit pomocí vývoje češtiny v různých nářečích ... Krom toho pozdně středověká čeština nebyla kodifikovaná tak, jak ji známe dnes, písaři se neřídili jednotnou normou, a zvláště zapisovali-li text dávějšího původu, jak lze u RKZ předpokládat, nemuseli si se všemi jazykovými prostředky vědět

radý ... Je tedy zřejmé, že otázka původu RKZ vyřešena není a česká literární věda by se jí neměla vyhýbat už z toho důvodu, že má hlasitého oponenta v táboře příznivců pravosti, sdružených v České společnosti rukopisné. Řevnivost, předpojatost či ignorance k výsledku nevede, a dokud nebudou zcela jednoznačně vyvráceny argumenty jedné či druhé strany, mělo by se o RKZ v zájmu objektivitu vždy psát pouze jako o „pravděpodobných falzech“ anebo „domnělých středověkých památkách“.

- Dobiáš D.: Nový překlad RKZ do angličtiny. *Svět literatury* **30** (2020), č. 61, s. 215–217.
- Dobiáš D.: „Že by Rukopis byl pravý, co jste našli ve sklepe?“ Romantické nálezy starých českých památek jako předmět satiry. *Dějiny a současnost* **42** (2020), č. 5, s. 39–43.
- Křenek K., Tvrzníková J.: Hmotný průzkum Rukopisů královédvorského a zelenohorského: dokumentace současného stavu. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* **65** (2020), s. 94–100. Ke stažení: https://publikace.nm.cz/file/e3b5e05d9cfbf597fdf093722012a532/21766/17_Krenek_Tvrznikova_Zpravy%20z%20KNM.pdf
- Matušková L., Dobiáš D.: Rukopisy jako živý symbol. *A/Věda a výzkum* **4** (2020), č. 1, s. 36–39. Ke stažení: https://www.avcr.cz/export/sites/avcr.cz/.content/galerie-souboru/Acko/2020/A_01_2020_web.pdf

Rok 2021

- Futtera L.: „Láska budiž naším vodítkem a české hory naší láskou.“ Krkonošská turistika mezi romantismem, realismem a nacionalismem. In: *Od práce k zábavě, volný čas v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků ze 40. ročníku mezioborového sympozia k problematice 19. století*. Praha, Academia 2021, s. 250–263
- Urban J.: Jak bylo dokazováno, že Rukopis královédvorský je palimpsest. *Vlastivědné čtení o Královédvorskú* 2021, č. 9, s. 8–12.

Rok 2022

- *Rukopisná trilogie*. V rámci čtvrté řady cyklu *Utajené příběhy českých dějin* odvysílala televize Prima v březnu 2022 i tři díly věnované Rukopisům: 1. *Rukopisná trilogie – vzkříšení národa pod kontrolou tajné policie* (8. února 2022), 2. *Rukopisná trilogie – slovanská poezie obětí politiky a chemických látek* (15. února 2022), 3. *Rukopisná trilogie – možný autor odhalen* (22. února 2022). Celková stopáž 90 minut. Režie Otakáro Maria Schmidt a Jana Kristina Studničková. Na přípravě se podíleli i členové ČSR.

KAREL NESMĚRÁK

Česká společnost rukopisná **(založena 1932)**

Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6

e-mail: rkz@rukopisy-rkz.cz

IČO: 492 801 80

WWW stránky o RKZ:

<http://www.rukopisy-rkz.cz/>

WWW stránky ČSR:

<https://www.rukopisy-rkz.cz/rkz/csr/index.html>

Zprávy České společnosti rukopisné

ISSN 1213-9033

Řada VIII, číslo 7, vyšlo: 5. srpna 2022.

MK ČR E 13420

Vydává Česká společnost rukopisná, Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6.

Email: rkz@rukopisy-rkz.cz. On-line přístupno na www.rukopisy-rkz.cz/rkz/csr/zpravy.html.

Vychází nepravidelně. Rediguje doc. RNDr. Karel Nesměrák, Ph.D.